

SPHECIDAE GRZEBACZOWATE

Ewa Skibińska

Muzeum i Instytut Zoologii Polskiej Akademii Nauk,
ul. Wilcza 64, 00-679 Warszawa
e-mail: ewaela@robal.miiz.waw.pl

Grzebaczowate (osy grzebiące) *Sphecidae* są rodziną żądłówek najbliżiej spokrewnionych z pszczołami *Apoidea*, z którymi tworzą nadrodzinę *Apoidea*, zaś trybem życia najbardziej przypominającą nastecznikowate *Pompilidae* i kopułkowate *Eumenidae*. Postaci dorosłe są melitofagami, larwy odżywiają się owadami, bądź pajęczakami. Samice opiekują się potomstwem, dla którego budują gniazda i które zaopatrują w pokarm. Upolowanej zdobyczy nie zabijają, lecz paraliżują ukłuciem żądła, dzięki czemu żywe, unieruchomione ofiary są stopniowo zjadane przez rozwijające się larwy. Skład pokarmu, technika polowania i zaopatrywania gniazda w pokarm, a także budowa i lokalizacja gniazda są zróżnicowane i charakterystyczne dla poszczególnych gatunków. Zdecydowana większość tych drapieżców i zarazem melitofagów, z punktu widzenia gospodarki ludzkiej odgrywa rolę pożyteczną, bowiem są one w stanie likwidować znaczne ilości różnych owadów gospodarczo szkodliwych (głównie mszyc, muchówek, rośliniarek i motyli).

Na świecie znanych jest ok. 8000 gatunków *Sphecidae* (Bohart, Menke 1976), w Polsce od końca ubiegłego stulecia do chwili obecnej zarejestrowano 227. W naszym obszarze geograficznym grzebaczowate występują w jednej generacji rocznie i są aktywne tylko w ciepłych miesiącach. Na ogół owady te preferują miejsca ciepłe i suche, o silnej ekspozycji na słońce, porośnięte roślinnością miododajną; w większości związane są z prześwietlonymi lasami. Wśród nich wyraźnie wyodrębnia się też grupa gatunków związanych z ciepłymi i piaszczystymi terenami otwartymi.

Gatunki zagrożone spośród grzebaczowatych to na ogół gatunki rzadkie lub bardzo rzadkie w ich całym areale występowania. Do najbardziej zagrożonych należą gatunki psammofilne i kserotermofilne zamieszkujące otwarte nizinne tereny przede wszystkim piaszczyste, murawy kserotermiczne i napiaskowe, zbiorowiska o charakterze stepowym, polany i przesieki w borach i świetlistych lasach mieszanych, przydroża i miedze, a na obszarach wyżynnych i w niższych partiach gór – nasłonecznione, najczęściej lessowe zbocza, miejsca porośnięte skąpą roślinnością na glebach kamienistych i gliniastych. Zdecydowana większość grzebaczowatych, o tego typu preferencjach środowiskowych, w ostatnich kilkudziesięciu latach wykazuje na terenie kraju wyraźne tendencje regresywne.

Lista zagrożonych gatunków z rodziny grzebaczowatych obejmuje ponad 35% krajowej fauny. Gatunki plasujące się w wyższych kategoriach zagrożeń stanowią około 10% spośród sklasyfikowanych, a co gorsza, bardzo możliwe jest, że gatunki o statusie obecnie słabo rozpoznanym, mogą w przyszłości zasilić właśnie te kategorie.

Piśmiennictwo – References

BOHART R.M., MENKE A.S. 1976. Sphecids WASPS of the World. University of California Press. Berkeley, Los Angeles, London.

Summary

Digger wasps *Sphecidae* are a large family; about 8,000 species have been described so far, of which most occur in tropics. They are predators of a wide range of *Arthropoda*, most frequently sto-

ring multiple prey in diverse kinds of nests. Altogether 227 species have been recorded from Poland up to now and 35% of these are included in the Red List. They represent various categories of threat: 22 species are listed as Threatened (CR, EN, VU), and 40 as Lower Risk (NT, LC).

CZERWONA LISTA GATUNKÓW – RED LIST OF SPECIES

Gatunki / Species	EX	CR	EN	VU	NT	LC	DD
<i>Alysson pertheesi</i> GÓRSKI, 1852	.	CR	.	.	.	.	.
<i>Alysson ratzeburgi</i> DAHLBOM, 1843	.	CR	.	.	.	.	.
<i>Ammophila pubescens</i> CURTIS, 1829	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Ammoplanus handlirschi</i> GUSSAKOWSKIJ, 1931	.	.	.	.	.	LC	.
<i>Ammoplanus hofferi</i> SNÓFLAK, 1943	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Ammoplanus wesmaeli</i> GIRAUD, 1869	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Astata kashmirensis</i> NURSE, 1909	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Astata rufipes</i> MOCSÁRY, 1883	EX?	.	.	.	.	.	.
<i>Bembecinus hungaricus</i> (FRIVALDSKY, 1876)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Bembecinus tridens</i> (FABRICIUS, 1781)	.	.	.	VU	.	.	.
<i>Bembix rostrata</i> (LINNAEUS, 1758)	.	.	.	VU	.	.	.
<i>Brachystegus scalaris</i> (ILLIGER, 1807)	EX?	.	.	.	.	.	.
<i>Cerceris albofasciata</i> (ROSSI, 1790)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Cerceris flavilabris</i> (FABRICIUS, 1793)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Cerceris quadricincta</i> (PANZER, 1799)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Cerceris ruficornis</i> (FABRICIUS, 1793.)	.	.	.	VU	.	.	.
<i>Cerceris sabulosa</i> (PANZER, 1799)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Crabro ingricus</i> (F. MORAWITZ, 1888)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Crabro lapponicus</i> ZETTERSTEDT, 1838	.	.	.	.	.	LC	.
<i>Crabro loewi</i> DAHLBOM, 1845	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Crossocerus barbipes</i> (DAHLBOM, 1845)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Crossocerus cinxius</i> (DAHLBOM, 1838)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Crossocerus congener</i> (DAHLBOM, 1844)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Crossocerus denticrus</i> HERRICH-SCHAEFFER, 1841	.	.	.	VU	.	.	.
<i>Crossocerus heydeni</i> KOHL, 1880	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Crossocerus pullulus</i> (A. MORAWITZ, 1866)	.	.	.	VU	.	.	.
<i>Crossocerus styrius</i> (KOHL, 1892)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Crossocerus tarsatus</i> (SHUCKARD, 1837)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Crossocerus walkeri</i> (SHUCKARD, 1837)	.	.	.	.	.	LC	.
<i>Didineis lunicornis</i> (FABRICIUS, 1798.)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Dolichurus corniculatus</i> (SPINOLA, 1808)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Dryudella femoralis</i> (MOCSÁRY, 1877.)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Dryudella pinguis</i> (DAHLBOM, 1832)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Ectemnius fossorius</i> (LINNAEUS, 1758)	.	CR	.	.	.	.	.
<i>Ectemnius rugifer</i> (DAHLBOM, 1845)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Ectemnius schlettereri</i> (KOHL, 1888)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Ectemnius spinipes</i> (MORAWITZ, 1866)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Gorytes fallax</i> HANDLIRSCH, 1888	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Harpactus elegans</i> (LEPELETIER, 1832)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Harpactus exiguus</i> (HANDLIRSCH, 1888)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Harpactus formosus</i> (JURINE, 1807)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Harpactus laevis</i> (LATREILLE, 1792)	.	.	.	VU	.	.	.
<i>Harpactus moravicus</i> (SNÓFLAK, 1946)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Harpactus tumidus</i> (PANZER, 1801)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Hoplisoides punctuosus</i> (EVERSMANN, 1849)	.	.	.	VU	.	.	.
<i>Lestica alata</i> (PANZER, 1797)	.	.	.	VU	.	.	.
<i>Liris nigra</i> (FABRICIUS, 1775)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Mimesa crassipes</i> COSTA, 1871	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Mimesa vindobonensis</i> MAIDL, 1914	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Mimumesa beaumonti</i> (VAN LITH, 1949)	.	.	.	.	NT	.	.

<i>Mimumesa littoralis</i> (BONDROIT, 1934)	.	CR	.	.	.	.	.
<i>Mimumesa spooneri</i> (RICHARDS, 1948)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Miscophus ater</i> LEPELETIER, 1845	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Miscophus niger</i> DAHLBOM, 1844	.	.	.	.	.	LC	.
<i>Miscophus postumus</i> BISCHOFF, 1922	.	.	.	VU	.	.	.
<i>Miscophus spurius</i> (DAHLBOM, 1832)	.	.	.	.	.	LC	.
<i>Nitela borealis</i> VALKEILA, 1974	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Nysson niger</i> CHEVRIER, 1868	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Nysson variabilis</i> CHEVRIER, 1867	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Oxybelus argentatus</i> CURTIS, 1833	.	.	.	VU	.	.	.
<i>Oxybelus latidens</i> GERSTAECKER, 1867	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Oxybelus latro</i> OLIVIER, 1811	.	.	EN	.	.	.	.
<i>Oxybelus lineatus</i> (FABRICIUS, 1787)	.	.	EN	.	.	.	.
<i>Oxybelus variegatus</i> WESMAEL, 1852	.	.	.	VU	.	.	.
<i>Passaloecus brevilabris</i> WOLF, 1958	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Passaloecus clypealis</i> (FÖSTER, 1947)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Pemphredon austriacus</i> (KOHL, 1888)	.	.	.	.	.	LC	.
<i>Pemphredon flavistigma</i> (THOMSON, 1874)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Polemistus abnormis</i> (KOHL, 1888)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Prionyx subfuscatus</i> (DAHLBOM, 1845)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Rhopalum austriacum</i> (KOHL, 1899)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Rhopalum gracile</i> WESMAEL, 1852	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Sceliphron destillatorium</i> (ILLIGER, 1807)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Spilomena punctatissima</i> BLÜTHGEN, 1953	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Stizus fasciatus</i> (FABRICIUS, 1781)	.	.	EN	.	.	.	.
<i>Stizus perrisii</i> DUFOUR, 1838	EX?	.	.	.	.	.	.
<i>Tachysphex fulvitaris</i> (COSTA, 1867)	EX?	.	.	.	.	.	.
<i>Tachysphex psammobius</i> (KOHL, 1880)	.	.	.	.	NT	.	.
<i>Tachysphex tarsinus</i> (LEPELETIER, 1845)	.	.	.	.	.	.	DD
<i>Trypoxylon kolazyi</i> KOHL, 1893	.	.	.	.	NT	.	.

Łącznie/Total	80	4	4	3	11	34	6	18